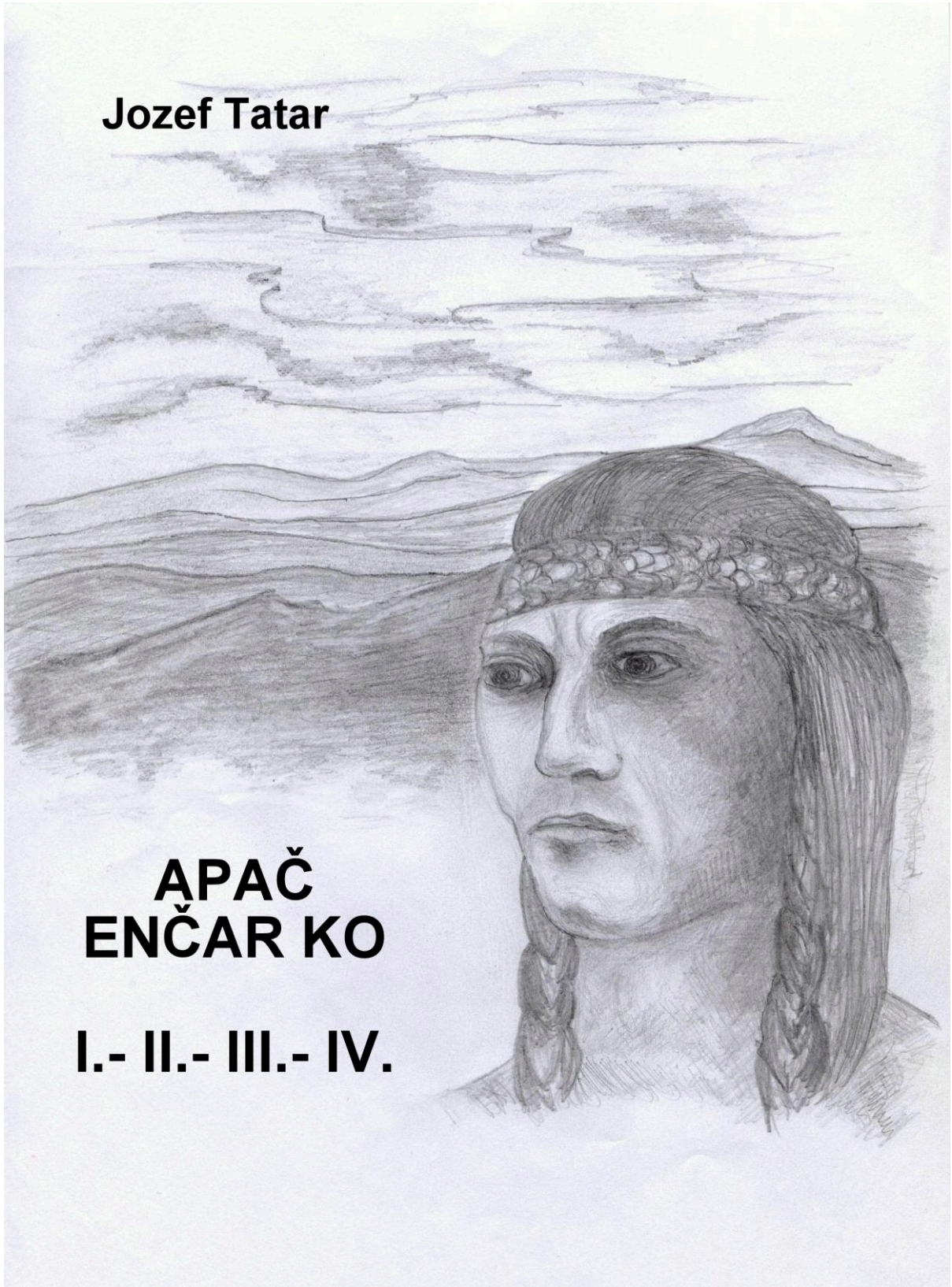

Jozef Tatar

**APAČ
ENČAR KO**

I.- II.- III.- IV.

Autor románu: Mgr. Jozef Tatar

Odborní literárni kritici: prof. PhDr. Peter Liba, Dr. Sc.
doc. PhDr. ThDr. Tomáš Pružinec, PhD.

Recenzenti: PhDr. ThDr. Ivan Kiko, PhD.
PhDr. Emil Vontorčík

Obálku navrhol: Michal Vacula

Venované pamiatke veľkého nemeckého spisovateľa dobrodružných románov - Karla Friedrycha Maya pri príležitosti 170. výročia jeho narodenia (25. februára 1842) a 100. výročia smrti (30. marca 1912).

APAČ ENČAR KO - I. DIEL

V rezervácii San Carlos.

1. Z Prahy do San Carlos.

Praha, streda, 23. júna 2004...Už od rána sa na oblohe ukazovali mraky, ktoré dávali najavo, že dnešný deň nebude na slniečko taký štedrý, akoby sa na jún očakávalo. No napriek tomu nebol na tvárach ľudí smútok, nechut' do života či nepokoj, ale všade vládla pokojná a dobrá nálada, ktorú nepokazilo ani nie najlepšie počasie. Vzduch bol vlhký, cesty mokré, ľudia sa ponáhľali za svojimi povinnosťami s daždníkmi nad hlavami. Aj na pražskom letisku Ruzyň plochu pre pristávanie a odlet lietadiel pokrývala dažďová voda, ktorá umývala zaprášenú cestu. Zamestnanci letiska sa pohybovali medzi lietadlami, aby si plnili svoje úlohy. Cestujúci nastupovali do lietadiel na medzištátne i medzikontinentálne odlety. Štvorčlenná skupina cestovateľov, medzi ktorými som i ja, vybavuje letiskové formality, aby už o niekoľko hodín mohla uskutočniť tak dlho očakávanú a plánovanú cestu za „veľkú mláku“. Stretli sa tu z rôznych kútov Českej a Slovenskej republiky, presnejšie, dvaja z Čiech a dvaja zo Slovenska. Ich cesta vedie do Ameriky, na bývalý „Wild West - Divoký Západ“.

Prvý člen našej výpravy sa volá Jan Přibil, je priamo z hlavného mesta Českej republiky, teda z Prahy. Vysoký, chudý, opálenej pleti. Na hlave mu sedel široký klobúk a pod ním nakrátko ostrihané vlasy. Napriek tomu, že muži v jeho veku sú už väčšinou plešatí, on má ešte takmer všetky vlasy. Okuliare so zlatým rámikom mu celkom dobre sedeli. Oblečený v svetlej krémovej košeli s krátkymi rukávami vyzeral veľmi elegantne. Nohavice šedej farby s mnohými vreckami, aby si mal kde uložiť rôzne osobné predmety. Na nohách mal obuté čierne poltopánky, ktoré sa dali nosiť tak na sviatočné, ako i všedné dni. Nedávno oslávil päťdesiatku v kruhu svojich najbližších, manželky a dvoch dcér. V tejto skupine, okrem toho, že je našim vedúcim, má dôležité poslanie. Ako historik a etnograf, odborník na americkú kultúru, presnejšie, kultúru starých, dnes už vymierajúcich indiánskych kmeňov, nám čo najpodrobnejšie vysvetlil problematiku a uviedol nás do reality súčasných Indiánov, prvých obyvateľov Severnej Ameriky. Na prvý pohľad pôsobiaci tvrdým dojmom, no v skutočnosti veľký dobráčisko, ktorý by neublížil ani muche. On sám tvrdí, že táto cesta je jeho životným snom a zároveň si tak dal darček k svojmu životnému jubileu. Je dobráckej povahy, plný optimizmu a dobrej nálady, pri ňom by ste nedokázali byť smutný alebo skleslý na duchu.

Druhý z cestovateľov pochádza z Ostravy, jeho meno je Pavel Strnad. Malý, územčistý chlapík, trochu objemnej postavy. Veľká guľatá hlava s výraznou plešinkou, objemný krk. Na sebe má oblečenú tmavozelenú košeľu. Krátke nohavice, ktoré mu siahajú pod kolená, mu dodávajú inteligentný vzhľad. Na prvý pohľad vyzerá trochu nemotorne, ale v skutočnosti

veľmi pružný, a napriek mnohým kilám navyše, dost' obratný. Ćlovek by sa až Ćudoval, ako sa mōže takáto „gul'ōĀka“ tak rýchlo pohybovať. Mnohí ho poznajú ako vynikajúceho lekára, chirurga, vo svojej práci je naslovovzatým odborníkom. Pevne veríme a dúfame, že jeho chirurgické služby nebudeme potrebovať, ale Ālovek nikdy nevie. Odhadoval som mu okolo päťdesiat až päťdesiatpäť rokov, no trochu som sa zmýlil, má o nieĀo viac - päťdesiatšedem. Je jediný starý otec v našej skupine. Jeho ženatý syn Pavel sa mu postaral o troch vnukov.

Tretí z našej partie, najmladší spomedzi nás, pochádza z Banskej Bystrice. Volá sa Peter Tichý, je fotograf a kameraman. Jeho stredná atletická postava pôsobí dojmom aktívneho športovca. Má na sebe športové obleĀenie, ktoré dokonale splýva s jeho postavou. Āoskoro bude mať tridsaťpäť rokov. Jeho úlohou je filmovať a fotografovať život súĀasných Indiánov v Severnej Amerike, konkrétne, v indiánskej rezervácii San Carlos v Arizone, kam sa vlastne naša štvorĀenná výprava uberá. Mladý, slobodný, bez záväzkov, nadšený pre dobrodružstvo a romantiku, zapálený za kaĀdú dobrú vec. StatoĀný, odvážny, nebojácny, možno trochu viac ako je potrebné, skrátka, muž na pravom mieste. Po stránke odbornej - vysoko profesionálny.

A napokon mi dovoľte, aby som sa vám predstavil i ja. Volám sa Jozef Tatar, mám štyridsať rokov, výška nieĀo cez stoosemdesiat centimetrov, zopár málo kilogramov navyše, no nie zase až tak natoľko, aby som uvaĀoval o odtuĀňovacej kúre. Ženatý, otec štyroch detí, presnejšie, troch dcér a jedného syna. Bývame v starobylej Nitre, v meste, do ktorého v roku 863 prišli bratia zo Solúna - svätí Cyril a Metod. KeĀ som sa lúĀil so svojou manželkou a s mojimi štyrmi deťmi, ŤaĀko mi bolo pri srdci, ale povinnosť je povinnosť, a práca volá. Mojou úlohou v tejto skupine bude robiť si poznámky o všetkom, Āo uvidíme a zaĀijeme. Písanie je nielen mojou prácou, ale i záľavou, koníĀkom. Chcel by som písať o skutoĀnom živote národa, ktorý bol kedysi hrdý a bojovný, no dnes je to uĀ len malý a zbedaĀený ľuď, ktorý sa poĀtom sevrkol, a Ťije roztrúsený v rezerváciách na nehostinných a neúrodných územiach. Potomkovia takých legendárnych náĀelníkov, akými boli: Geronimo, vlastným menom Go-Ya-Thla (VeĀne zívajúci), alebo Mangas Colorado, Nana, KoĀíse, Viktório...

KoneĀne sme nastúpili do lietadla. Usadili sme sa pohodľne do sedadiel a pustili sa do rozhovoru. Cestou sme si rozprávali vtípy a humorné záĀitky z predchádzajúcich ciest. Jan Přibil, ktorý bol z nás najskúsenejší a zaĀil toho skutoĀne veľa, nás svojimi príbehmi zabával takmer celou cestou. Rozprával nám, ako v Afrike domorodí obyvatelia lovia rýchlú zver. PoĀkajú si v kríkoch na levov, ktorí ulovia nejakú zebra, Ťirafu alebo gazelu, a keĀ sa pustia do jedla, potom štyria Āi piati najodvážnejší zaĀnú revať z plného hrdla, a rýchlými skokmi a s veľkým krikom sa rúťia priamo na prekvapené levy. Tie, samozrejme, vystrašené ujdú, a domorodci, vyuĀijúc moment prekvapenia, si rýchlo odnesú korisť. Musia to urobiť naozaj

rýchlo, pretože levy by sa mohli každú chvíľu vrátiť. My sme sa smiali a Pavel Strnad sa spýtal, čo by sa stalo, keby sa levy nevyplašili a zostali by pokojne pri svojej ulovenej koristi. Jan Přibil mu na to odpovedal: „To by mohlo skončiť oveľa horšie, potom by museli čo najrýchlejšie utekať domorodci.“ Táto odpoveď v nás síce vyvolala búrku smiechu, no pre domorodcov v Afrike to určite nie je až také vtipné. V každom prípade takýto spôsob „lovu“ určite zvyšuje v tele adrenalín. Peter Tichý nám zase povedal vtip, ktorý sa hodil do tejto atmosféry: „Niekde uprostred Skalnatých hôr sa zrútilo lietadlo. Všetci cestujúci zahynuli, vyšetrotelia našli jednu jedinú záchránenu - opicu, šimpanza. Preto ju zobrali na výsluch, keďže si mysleli, že možno takto zistia príčinu havárie lietadla. Pýtajú sa jej: << Čo robil kapitán lietadla? >> Opica gestami naznačila, že spal. << Čo robili piloti v kabíne? >> Opica naznačila, že hrali karty a pili alkohol. << Čo robili cestujúci? >> Opica naznačila, že sa bili a zápasili medzi sebou. << A čo si robila ty? >> - znela posledná otázka. Šimpanz posunkami naznačoval, že riadil lietadlo.“ Ďalší vtip, ktorý som povedal ja, bol podstatne jemnejší. Je tiež z leteckého prostredia. „Kapitán lietadla oznamuje cestujúcim: << Vážení cestujúci, vítam vás na palube najväčšieho, najmodernejšieho, najpohodlnejšieho, najluxusnejšieho a najtážšieho lietadla na svete. Je tu dvadsať futbalových a desať hokejových štadiónov, päť golfových ihrísk, tri divadlá, štyri kiná, pätnásť bazénov a päť veľkých nákupných centier. A teraz mi, prosím, všetci držte palce, aby sa mi tento obrovský kolos podaril odlepiť od zeme. >> Asi po piatich hodinách letu sa ma spýtal môj kolega Pavel Strnad z Ostravy: „Jozef, tvoje priezvisko Tatar je celkom zvláštne, nezvyčajné. Nezamyslel si sa niekedy nad tým, odkiaľ si vlastne k nemu prišiel?“ Odpovedal som mu: „Viem len toľko, že Tatari odišli zo Slovenska niekedy v trinástom storočí. Ale ako sa zdá, zrejme nie všetci. Ja som možno ich potomok.“

Počas celej cesty sme sa bavili, krátili sme si čas, snažiac sa nemyslieť v tejto chvíli na to, čo nás očakáva a čo máme pred sebou. Konečne sme zazreli dolu pod nami Sochu slobody a panorámu jedného z najväčších veľkomiest sveta. Po takmer desať hodín trvajúcom lete, z ktorého prevažnú časť sme leteli nad Atlantickým oceánom, sme šťastne pristáli v New Yorku. Vďaka bohu, cesta prebiehala bez komplikácií a my sme sa šťastne, živí a zdraví, ocitli na americkom kontinente. Pred takmer tromi rokmi tu boli teroristami zničené obidve budovy Svetového obchodného centra. Američania sú odvtedy opatrní na všetkých, čo prídu na ich kontinent. Niet sa čomu čudovať, každý štát si bráni svoje územie a chráni bezpečnosť svojich občanov. My sme tiež prešli prísnyimi bezpečnostnými kontrolami. Keď sa nás na letisku J. F. Kennedyho spýtali na cieľ našej návštevy v Severnej Amerike, po kontrole batožín a po odpovedi zostali pokojnejší. Po všetkých tých nutných „procedúrach“ sme opustili najväčšie letisko v New Yorku a šli sme si prezrieť časť mesta. Zdržali sme sa tu takmer tri hodiny.

Náš vedúci výpravy Jan Přibil nebol v Amerike po prvýkrát, predtým tu už bol dva razy. Ale po prvýkrát šiel tam, kde ideme teraz všetci štyria - do Arizony, do indiánskej rezervácie San Carlos. My traja sme ešte v Amerike nikdy neboli, ani v severnej, ani v južnej. Preto naše správanie by sa dalo označiť za neisté, pre skúsených a ostrieľaných cestovateľov sme boli vlastne „greenhorni“ - zelenáči, neskúsení začiatočníci. Chýbalo nám zdravé sebavedomie.

V New Yorku sme sa zdržali len niekoľko hodín, ďalej viedla naša cesta do Arizony, do hlavného mesta Phoenix. Leteli sme vnútroštátnou leteckou linkou New York - Phoenix. Po niekoľkých hodinách úmorného letu sme boli konečne blízko cieľa. Už len niekoľko desiatok kilometrov nás delí od miesta, kam sa chceme dostať, tu bude hlavný cieľ našej cesty, výpravy za poznaním, romantikou a dobrodružstvom. V neskorých večerných hodinách sme konečne uzreli obrisy rezervácie San Carlos, v ktorej už mnoho generácií Indiánov žije nie práve v najideálnejších podmienkach. Spomienky a nostalgický smútok za starými časmi, keď sa hrdinskí indiánski bojovníci preháňali po šírých prériách na svalnatých mustangoch a lovíli bizóny, aby nasýtili svoje rodiny a ukázali hrdinstvo a odvahu, už dávno pominuli...

Samozrejme, cestou z Prahy do New Yorku, a potom, do hlavného mesta štátu Arizona, Phoenix, sme viedli medzi sebou dlhé rozhovory, v ktorých sme sa navzájom spoznávali, zbližovali, informovali o našich snoch, plánoch a predstavách. Naše vedomosti neboli síce najhoršie, no uvedomovali sme si, že sú to len encyklopedické poznatky, čisto teoretické, ktoré sa môžu od reality dosť odlišovať. S touto skutočnosťou sme museli počítat'. Iná môže byť teória a iná prax. Každý z nás mal nejaké informácie, niektoré sa úplne odlišovali, iné sa navzájom dopĺňali, takže napokon nám vyšiel z toho taký zmiešaný zlepenec správ a dezinformácií. Uvidíme, čo všetko nás očakáva, na kedysi preslávenom Divokom Západe. V hlavnom meste Arizony, v Phoenixe sme si objednali taxík, ktorý nás odviezol až do vyprahnutých a nehostinných končín Severnej Ameriky. Konečne sme dorazili do cieľa. Ocitli sme sa priamo v indiánskej rezervácii San Carlos, v ktorej, ako sme sa dozvedeli, žije asi dvadsaťtisíc obyvateľov. Táto rezervácia sa nachádza v Graham County, na jej severnej časti. Je desiatou najväčšou indiánskou rezerváciou, rozkladá sa na území 2910 štvorcových míľ, čo je v prepočte asi 7538 štvorcových kilometrov. Nie je to „mesto“ podľa našich predstáv, ani sídlisko, ale rozsiahle územie, v ktorom sú väčšie i menšie budovy, domy na bývanie. Nájdete tu kostoly, školy, obchody, kasína, bary, reštaurácie, kde sa môžete nielen najesť, vypiť si, ale aj dobre si posedieť, pokochať sa pohľadom na kraj, ktorý máte pred sebou. Indiáni, ktorí žijú v tejto rezervácii, ale aj v mnohých ďalších, už prebrali na seba mnohé praktiky bielej civilizácie. Snáď ešte medzi staršími sa nájdú takí, ktorí dodržiavajú rituálne tradície svojich otcov a dedov, obliekajú sa ako ich predkovia pred sto až dvesto

rokmi, ale nové generácie Indiánov už žijú úplne iným štýlom. Chodia oblečení ako „bledé tváre“, hovoria väčšinou anglicky, sem tam počujete aj nejaké indiánske výrazy, ale to sú skôr len ojedinelé výnimky. V niektoré dni v roku sa tu konajú slávnosti, ktoré pripomínajú staré zašlé časy Apačov či iných kmeňov. Výrazná indiánska hudba spojená s divokými tancami, opisujúce hrdinský boj Apačov v dávnych dobách, vojny, ktoré viedli Indiáni medzi sebou, ale i proti „nenávideným bledým tváram“. Boli to kruté a rušné časy, plné vojen a násilia.

Keď sme prišli do San Carlos, hneď nás zaviedli k miestnemu šerifovi, ktorý spolu s dvomi pomocníkmi spravoval túto rezerváciu. Predstavili sme sa, ukázali naše doklady: pasy, odporúčacie listy od našich domácich agentúr, ktoré nás sem poslali. Šerif, ktorý nás privítal ako prvý, bol vysoký urastený chlap, svalnatej postavy. Napriek tomu, že zastával úrad miestneho šerifa v tejto divokej oblasti, vyzeral milo, jeho dobrácka tvár vyžarovala pokoj, sústredenosť a láskavosť. Srdečne nás privítal, položil nám niekoľko neformálnych priateľských otázok, dal nám zopár dobrých a cenných rád a poprial nám veľa šťastia a úspechov v našej práci. Povedal nám, že ak by sa vyskytli nejaké problémy, alebo ak by sme počas nášho pobytu v rezervácii niečo potrebovali, môžeme sa na neho alebo na jeho dvoch pomocníkov kedykoľvek obrátiť. Jeho správanie k nám bolo naozaj dobrácke, prívetivé a pokojné. Zapísali si naše mená, naše osobné doklady nám vrátili, niektoré papiere si ponechali u seba, budú ich mať až do nášho odchodu. Keď budeme o niekoľko týždňov opúšťať indiánsku rezerváciu San Carlos, pri odchode nám ich opäť vrátia. Formality sme mali vybavené za necelých desať minút, šlo to skutočne mimoriadne rýchlo. Potom nám poradil, kde sa máme v túto noc ubytovať. Pri našom odchode nám povedal: „Títo Indiáni, ktorí tu žijú, sú pohostinní, statoční a dobrí ľudia. Ich predkovia žili kedysi na veľkých prériách, lovili bizónov, stavali si stany a sťahovali sa z miesta na miesto. Len niektoré kmene žili celé desaťročia na tých istých miestach. Prevažná väčšina Indiánov žila v minulosti kočovným životom. Ale dnes, ako sa o tom sami presvedčíte, je to už všetko iné. Indiáni, z ktorých zostala už len hŕstka, sa prispôbili a stále prispôbujú civilizácii. Z ich starej kultúry zostalo veľmi málo. Tento národ sa stal obeťou násilia zo strany nás, belochoch. Žiaľ, je to tak, či si to chceme alebo nechceme priznať. Preto sa snažíme byť k nim tolerantní. Vieme, že sa už nedajú odčiniť všetky tie krivdy, ktoré sa na nich napáchali, ale chceme aspoň zmierniť ich utrpenie, biedu, a nakoľko je to možné, zlepšiť ich životné podmienky. Našou snahou je zabezpečiť tu pokojný každodenný život.“ Jeho úprimné slová nás všetkých štyroch hlboko dojali. Ešte dlho som nad nimi uvažoval, kým som úplne pochopil všetko, čo tým myslel. Áno, bledé tváre sa dopustili nespravodlivosti na indiánskom národe, napáchali mnohé ohavnosti, ukrutnosti, počnúc samotnými fyzickými likvidáciami, doslova, genocídou,

prenasledovaním, šikanovaním, vyhánaním z jedného nehostinného miesta na druhé, ešte nehostinnejšie. Indiáni prešli počas stáročí krutými skúškami. Zaslúžili si tento ťažký údel?

Už o niekoľko nasledujúcich minút nás ubytovali v budove, ktorá pripomínala hociktoré priemerné európske ubytovanie či penzión. Táto budova, v ktorej sme mali prespať len túto jednu noc, mala prízemie a dve poschodia. Slúžila skôr ako menší hotel pre pocestných, hostí či turistov, ktorí sem prišli na návštevu za blízkymi, dovolenku, služobnú cestu, za obchodom, alebo iným účelom. Ocitli sme sa v neveľkej miestnosti, ktorou by síce pohrdli tí náročnejší, a samozrejme, i solventnejší turisti, avšak nám, ktorí neoplývame nadmiernym materiálnym bohatstvom, ani si nezakladáme na vysokom, nadpriemernom spôsobe života, alebo vyšších nárokoch, to úplne postačilo. Boli sme takí unavení, že nám to bolo v tej chvíli úplne jedno.

„Som nesmierne zvedavý, čo všetko nás tu čaká. Dúfam, že to nebude také nehostinné, ako toto, tu. Musím konštatovať, že od päťhviezdičkového hotela to má poriadne ďaleko. No už teraz sa teším na zajtrajšie raňajky.“ Týmito slovami okomentoval kolega Peter Tichý náš príchod do rezervácie. Samozrejme, povedal to po slovensky, nie po anglicky, a počuli sme to len my. Skôr, ako sme sa uložili na nočný odpočinok, povyberali sme si uteráky, mydlá, a šli sme si dať poriadnu sprchu, pretože po takej dlhej a únavnej ceste sme to už potrebovali. Dokonca sme si obliekli aj pyžamá, ktoré sme si zobrali z domu, aby sme mali v čom spať. Nebolo by to príliš hygienické spať v tých istých šatách, v ktorých sa budeme počas celého dňa pohybovať a pracovať. Darmo, hygiena a kultúra národa sa pozná aj podľa toho, v akom oblečení idete večer spať. Už bolo krátko pred polnocou, keď sme sa ukladali na nočný spánok. V tejto chvíli sme si ešte neuvedomili mnohé nebezpečenstvá, ktoré nás tu môžu ohrozovať. Kým sme my pokojne spali v novej krajine, v našom prechodnom domove, nad nami pokojne svietil mesiac, a hviezdy sa žiarivo trblietali vo svojom jase. Tisícky kilometrov vzdialení od domova, od našich manželiek a detí, od drahých rodín, od najbližších, ktorí nás neuvidia tridsaťjeden dní. Presne o mesiac sa vydáme domov, aby sme sa opäť stretli so svojimi najdrahšími, ktorí sú v tejto chvíli od nás tak ďaleko. My však máme teraz pred sebou nekonečné more času, musíme ho tu nielen prežiť, ale aj aktívne využiť, čaká nás tu veľa práce. Úlohy sme si rozdelili podľa profesií, kompetencií, a samozrejme, pritom sme museli prihliadnuť i na naše jazykové znalosti. Z nás štyroch angličtinu najlepšie ovláda Peter Tichý, napokon, je medzi nami vekovo najmladší. Už na základnej škole, potom na strednej, a neskôr i na vysokej, sa učil po anglicky. My ostatní, od neho starší, odchovaní ešte na povinnom ruskom jazyku, sme sa až po „nežnej revolúcii“ začali aktívne venovať štúdiu angličtiny.

Boli sme takí vyčerpaní, že len čo sme zaľahli do postelí, v ktorých sme mali prespať dnešnú noc, sme postupne, jeden po druhom zaspali, myslím, že ja som usnul ako posledný.

2. Enčar Ko.

Ráno sme sa zobudili unavení a celí polámaní. Uvedomujúc si tento fakt, povyskakovali sme z postelí. V bruchu nám riadne škŕkalo a tak jediné, po čom sme teraz všetci túžili, boli poriadne výdatné raňajky. Vykonali sme si rannú hygienu, oholili sme sa a upravili posteľ do pôvodného stavu. Potom sme si pobalili batožiny, tak náradie, ako i osobné veci, a pripravení opustiť budovu, v ktorej sme túto noc prespali, pomaly sme vychádzali z našej izby. Pri odchode sme zaplatili za nocľah a pekne sme sa poďakovali. Spýtal som sa správcu budovy: „Prosím vás, poraďte nám, kde by sme sa mohli ubytovať na dlhší čas...povedzme na jeden mesiac? A ešte, prosím vás, kde je tu nejaký obchod, kde by sme si kúpili nejaké jedlo?“

„Pane, vidíte tam, tú žltú budovu na konci ulice? To je shop, tam si môžete kúpiť všetko, jedlo, nápoje, drogériu, dokonca aj také veci, ktoré inde nezoženiete. Je to skvelý obchod. Navštevujú ho nielen domáci, ale aj turisti. Navyše, sú tam pomerne nízke ceny, sami uvidíte. A čo sa týka ubytovania, niektorí miestni Indiáni vás radi prijmú, a za pomerne nízku cenu vás ubytujú na tak dlho, ako budete chcieť. Pre nich je to určitý spôsob zárobku. Môžem vám konkrétne poradiť, býva tu istý Indián, volá sa Jonathan Carawella Mantoni, ale všetci mu hovoria Enčar Ko. Je to po apačsky a v preklade do angličtiny to znamená Big Fire. Pred rokmi bol tejto rezervácii veľký požiar. Horel dom, v ktorom žila nevládna starenka a jej traja malí vnuci. On bol nablízku, videl plamene, ktoré šľahali z domu, a počul plač detí a výkriky tej starej ženy. Bez váhania sa vrhol do horiacich plameňov v dome a všetkých zachránil. Sám pritom utrpel čiastočné popáleniny. Napokon to dobre skončilo, prežili to všetci piati. Od tej nešťastnej udalosti, v ktorej sa zachoval ako pravý hrdina, dostal prezývku Big Fire. U neho môžete bývať. Chodte za ním a spýtajte sa ho. Má ženu a štyri deti, troch synov a najmladšiu dcéru. Je to dobráčisko, ktorý rád ľuďom pomáha. Verím, že vám poskytne ubytovanie.“

Pekne sme sa poďakovali a zamierili do toho obchodu. Nakúpili sme si zásoby jedla, aby sme najbližšie dva-tri dni netrpeli hladom. Našli sme si miesto, kde sme sa nerušene naraňajkovali. Potom sme sa vybrali za Indiánom, Apačom, ktorého v tejto rezervácii poznajú pod menom Enčar Ko, po anglicky - Big Fire. Veľký Oheň. Musím sa priznať, že som sa úprimne tešil na stretnutie s ním. Ešte sme ho ani nepoznali a už nám bol sympatický.

Dom, v ktorom býval Enčar Ko so svojou rodinou, nebol žiaden palác či vila, aké poznáme v európskych krajinách. Mal prízemie, ktoré bolo určené pre majiteľa domu a jeho rodinu, a nad ním sa nachádzalo poschodie, ktoré slúžilo ako ubytovňa pre návštevníkov, turistov či iných hostí. Indián, Apač, nás srdečne privítal, každému z nás podal svoju pravicu, mierne sa uklonil, a napokon nám predstavil svoju manželku a štyri deti. Správal sa k nám nenútené.

Enčar Ko mal tridsaťsedem rokov, bol vysoký asi stoosemdesiat centimetrov, ani chudý, ani zavalitý, avšak jeho svalnaté telo prezrádzalo neobyčajnú fyzickú silu, ktorou disponoval. Husté čierne vlasy s modrastým odtieňom, typické pre Indiánov, mu siahali až po plecia. Vlasy mal zviazané čelenkou z kože severoamerického štrkáča, ktorá je populárna najmä medzi Apačmi. Jeho pokožka mala bronzový nádych, podobne ako u ostatných ľudí jeho rasy. Podlhovastá tvár, mierne zahnutý orlý nos a modré oči spolu vytvárali pokojný a príjemný vzhľad. Isté pohyby tela a rýchle kroky pôsobili vyrovnanosťou, pevnosťou a odvahou. Keďže mal na sebe oblečenú košeľu s krátkymi rukávmi, bolo na jeho rukách vidieť stopy po popáleninách, ktoré ani po rokoch od tej udalosti nedokázali úplne zmiznúť. V duchu som si predstavoval, ako by asi tak pôsobil pred sto až dvesto rokmi, v časoch najväčšej slávy indiánskeho národa. Určite by bol veľkým a udatným bojovníkom, ak nie aj náčelníkom.

Jeho manželka sa volala Carmen Anabella Mantoni, od svojho manžela bola asi o pol hlavy nižšia. Jej husté čierno-modré vlasy, ktoré jej siahali takmer po pás, mala zviazané do vrkoča. Okolo hlavy sa jej vinula čelenka z kože hada - severoamerického štrkáča. Carmen Anabella pôsobila príjemne a pokojne. Okolo nej sa pohybovali jej štyri deti. Najstarší, syn Jonathan, mal asi dvanásť rokov, druhý syn, José, necelých desať, tretí, Miguel, mohol mať asi sedem, a najmladšia dcéra - Carmen, nemala určite viac ako štyri roky. Deti Indiánov, ktoré žijú v rezerváciách, sú zvyknuté na oveľa ťažšie, tvrdšie podmienky, nie sú rozmazané, rýchlejšie dospievajú, a často musia čeliť horším životným problémom ako deti v Európe.

Enčar Ko nám ukázal celý svoj dom. Bol veľký, priestraný, no zariadený jednoducho, bez zbytočných vecí a takých predmetov, ako sú vešiaky, zrkadlá či nočné stolíky. V priestrannej izbe, v ktorej sme teraz ubytovaní, a ktorá sa na niekoľko týždňov stane našim druhým domovom, bolo šesť postelí, tri veľké skrine, a v strede miestnosti stôl so šiestimi stoličkami. Keďže sme iba štyria, na zvyšné dve postele sme si poukladali niektoré naše veci, také, čo budeme najčastejšie používať, aby sme nemuseli každú chvíľku kvôli nim otvárať skrine. Tie sme si usporiadali tak, že do jednej skrine sme si dali veci dvaja a dve zvyšné sme použili ako „sklad“ pre spoločné veci, ktoré budú slúžiť nám všetkým štyrom. Samozrejme, nášmu apačskému hostiteľovi sme zaplatili určitú finančnú čiastku ako zálohu. Po uplynutí tejto doby, pred našim odchodom domov, mu vyplatíme všetky výdavky, ktoré bude mať s nami. Enčar Ko nám povedal, že sa nemusíme ponáhľať s platením, on ochotne počká. Myslím, že to bol z jeho strany určitý prejav dôvery, videl v nás serióznych „klientov“. Asi sme na neho dobre zapôsobili, vystupovali sme prirodzene, pokojne. Myslím si, že aj on a jeho rodina budú s nami ako s hosťami maximálne spokojní. V niečom sme sa s Enčarom Koom dopĺňali, ja mám tri dcéry a jedného syna, on zasa naopak, troch synov a jednu dcéru. Hm, zvláštne...

Celé dopoludnie som sa hral s deťmi nášho apačského hostiteľa. Spomenul som si na svoje deti, ktoré mám doma, a v tejto chvíli som od nich tak ďaleko. Hoci som bol s nimi ešte len predvčerom, už mi začali chýbať. Nevie, ako dlho vydržím bez nich celých tridsaťjeden dní. Jedine pracovná činnosť, ktorú máme pred sebou, mi aspoň čiastočne pomôže prekonať a vyplniť túto samotu. Enčar Ko si všimol, ako dobre si rozumiem s jeho deťmi, ako sa k nim správam, priateľsky ku mne pristúpil, usmial sa na mňa, a ešte priateľskejšie sa mi prihovril: „Enčar Ko vidí, že jeho biely brat má rád deti. Vie, že i ty si otcom štyroch detí, ktoré máš doma. Zaiste ti je teraz za nimi smutno. Enčar Ko si nevie predstaviť život bez tých, ktorých má rád a ktorí majú radi jeho. Práca, ktorá ťa tu v najbližších týždňoch čaká, zaženie smútok.“ „Ďakujem ti, môj brat a priateľ. Viem, že to nebude jednoduché, ale pokúsim sa robotou zahnať pochmúrne myšlienky. Napokon, budem si s mojou rodinou občas telefonovať.“ „Neboj sa, Jozef, tu sa nebudeš nudiť. Máme pred sebou toľko práce, že ani nebudeme mať príliš veľa času myslieť naše rodiny,“ - prihovril sa mi môj český kolega Jan Přibil. „Vidíš, my, čo sme slobodní, máme výhodu, ale zase, na druhej strane, my sme sami nielen na cestách, ale i keď sme doma. Slobodný muž je doma všade a zároveň - nikde.“ To sa už do rozhovoru pridali môj slovenský kolega Peter Tichý. Ešte pár ďalších viet, ktoré sme utrúsili, bolo zameraných na túto tému, potom sme postupne prechádzali na pracovné záležitosti. Pripravili sme si fotoaparáty a kamery. Ešte v tú hodinu sa nám podarilo urobiť niekoľko parádnych záberov, s ktorými sme boli nadmieru spokojní. Potešilo nás, keď náš „červený brat“ prejavil záujem o našu činnosť a snažil sa nám pomáhať. Jeho deti nám v práci nielenže neprekážali, ale sa pridali k otcovi a pomáhali nám ako vedeli. Podávali nám veci, ktoré sme v danej chvíli potrebovali a ktoré sme používali. Ani sme sa nenazdali, už tu bol večer. Enčar Ko nás pozval k večeri, veľmi dobre nám padla pečená kukurica s duseným hovädzím mäsom. My sme ponúkli rodinu nášho hostiteľa potravinami, ktoré sme si dnes zakúpili v obchode. Pomyslel som si, že doma by som si sadol pohodlne do kresla a pozrel televíziu. Ale tu budeme mať úplne iné podmienky, ktoré musíme brať do úvahy, a riadiť sa podľa nich. Okolo dvadsiatej druhej hodine sme ukončili našu prácu, ktorú sme mali na dnes vopred naplánovanú, potom sme si všetci sadli na terasu horného poschodia. Dlho do noci sme viedli rozhovor, v ktorom si každý vylial svoje srdce. Naše slová boli úprimné, bez pozlátky či iného zbytočného prikrášľovania. Otvorene sme si povedali, čo jeden od druhého očakávame, čo si budeme medzi sebou vyžadovať, aby sme mohli čo najviac dosiahnuť počas nášho pracovného pobytu v rezervácii San Carlos. Apač Enčar Ko nám prisľúbil, že nám vyjde v ústrety ako len bude môcť. Samozrejme, nemôžeme a nechceme to od neho zadarmo, veď ani my to nerobíme len tak pre zábavu, počítame i s takýmito mimoriadnymi výdavkami.

Ako sme tu sedeli, všimol som si, že Peter Tichý sa zrazu nenápadne vytratil. O chvíľu sa vrátil. V ruke držal fľašu značkového bieleho vína. Podal ruku Enčarovi Koovi, ktorý mal v ten deň meniny, v americkom kalendári má 24. júna sviatok - John. Zablahoželal mu k meninám. Po ňom sme Apačovi gratulovali aj my ostatní. Enčar Ko sa usmial a srdečne sa nám poďakoval. Peter Tichý pristúpil k Janovi Přibilovi, podal mu pravicu, a spustil: „Janko, dovoľ mi, aby som ti k tvojim dnešným meninám, k sviatku svätého Jána, čo najsrdečnejšie zablahoželal. Prajem ti všetko najlepšie, zdravie, šťastie, radosť, pokoj, úspechy a lásku v kruhu svojej rodiny a najbližších.“ Kým Peter hovoril, Jan Přibil sa postavil, s úsmevom na tvári prijal pravicu i gratuláciu, a poďakoval sa. Po ňom sme sa pridali aj my. Jeden po druhom sme blahoželali nášmu vedúcemu. Jan otvoril fľašu bieleho značkového vína, nalial ho do šiestich pohárov, štyri pre nás, ďalšie dva pre Enčara Koa a jeho pani manželku. Aj oni mu zablahoželali k meninám. Spolu sme si pripili. Po tomto priateľskom prípitku sa indiánski manželia odobrali za svojimi deťmi a my sme zostali sami, museli sme byť potichu, bol už čas „nočného pokoja“, dvadsaťdva hodín a tridsaťpäť minút. Vrátili sme sa na terasu, sadli si pohodlne do kresiel a pokračovali sme v rozhovore, no nie príliš hlasito, skôr potichu. Jan Přibil riekol: „Chcem sa vám poďakovať za pekný záver dnešného večera. Som naozaj rád, že ste na mňa nezabudli. Ďakujem vám všetkým. Zajtra nás čaká náročný a ťažký deň.“

„Páni, musím sa vám priznať, že keď sme leteli z Prahy do New Yorku, mal som počas celej cesty taký zvláštny, neprijemný pocit. Krátko predtým som totiž počul vtíp, ktorý mi ležal v hlave celý čas, čo sme leteli. Môžem vám ten vtíp povedať?“ - spýtal sa Pavel Strnad.

„Samozrejme, hovor, radi si ho vypočujeme. Máme radi dobré vtipy,“ - povzbudil som ho.

„V kabíne lietadla hovorí kapitán posádke: << Vážení, už o niekoľko minút sa zrútime dolu. Všetci zomrieme. Bylo by vhodné oznámiť cestujúcim, čo nás čaká, ale tak, aby nevznikla zbytočná panika. Kdo sa toho ujme? >> Ozve sa letuška: << Ja to zariadim, pane. >> Letuška ide k cestujúcim a prehovorí: << Vážení cestujúci, teraz si všetci vyberte cestovné pasy. >> Cestujúci si vytiahli svoje pasy. Ona pokračuje: << Teraz všetci krúžime pasmi nad hlavami, krúžime, krúžime...Dobře, teraz vytrhneme prvý list z pasu, tam, kde sú naše mená, adresy trvalého bydliska a fotografie, a poskladáme list do malého štvorčeka. Keď vznikne malý štvorček, vložíme si ho do úst. >> Jedna staršia pani sa jej spýta: << A prečo to musíme urobiť? >> Letuška odpovedá: << Aby nás tí, ktorí nás nájdu, mohli ľahšie identifikovať. >>

Pavel dokončil vtíp, ktorý by sa dal zaradiť medzi čierny humor. My sme sa rozosmiali, keby nebola takmer polnoc, vybuchli by sme od rehotu. Ale museli sme sa správať potichu, lebo Enčar Ko s rodinou už iste spia. Dnešný deň bol zvláštny i tým, že v ňom mali sviatok dvaja: náš hosťiteľ Enčar Ko a aj náš šéf. Potom sme sa aj my odobrali na nočný odpočinok.

Piatok, 25. júna...Zobudili sme sa okolo piatej hodine. Vonku už bolo pomerne svetlo, slnečné lúče sa predierali hlavnou ulicou a bočnými uličkami rezervácie San Carlos. My sme rezko vyskočili z postelí, vybrali sme si proviant, ktorý nám ešte zostal z našich skromných zásob, a naraňajkovali sme sa. Zrazu som dostal chuť na dobrú čiernu kávu. Ako sme prišli do San Carlos, ešte sme tu čiernu kávu nepili. Dal som teda návrh, ktorý sa stretol s veľkým pochopením, a postavil som vodu na kávu. Kým sa varila, nasypal som do štyroch pohárov po jednej kopcovitej lyžičke kávy, ktorú som mal ešte z domu, a o chvíľu sme všetci štyria sedeli pri čerstvo uvarenej káve, ktorej vôňa sa šírila po celom poschodí. Museli sme byť potichu, aby sme nezobudili Enčara Koa a jeho rodinu. Asi o pol siedmej sme zišli z poschodia dolu. Prijemne nás prekvapila manželka nášho apačského priateľa a hostiteľa, Carmen Anabella, keď nám oznámila, že raňajky sú už pripravené. Nechceli sme ju uraziť odmietnutím, že sme už jedli, tak sme prijali pozvanie ku stolu. Dosýta sme sa teda ešte raz naraňajkovali a vložili sme na revanš nejaké potraviny z našich zásob, ktoré sme si predtým nakúpili v shope. Vedúci našej výpravy Jan Přibil nám rozdelil úlohy, ktoré nás dnes čakali a sám sa vybral hľadať nejaké vhodné miesto, kde by sa dali urobiť pekné filmové zábery, a tiež miesta, kde by sa dalo fotografovať, aby snímky výrazne vynikli na stránkach časopisov a žurnálov. Postupne sme sa vytratil z domu a ponorili sme sa do činnosti. Našu aktivitu odmenilo nielen nádherné počasie, ktoré sa dnes ukazovalo, ale aj vysoko kvalitné filmové či fotografické zábery, ktoré sa nám podarili urobiť. Bola to zásluha najmä nášho najmladšieho kolegu Petra Tichého, my sme mu aktívne pomáhali s prenášaním prístrojov a s čím bolo treba. Zakaždým nám vysvetlil svoju predstavu, ktorú sme my potom následne zrealizovali. Ani sme sa nenazdali a bolo poludnie, no nik z nás po dvojnásobných raňajkách nebol hladný. Takto sme pracovali asi do sedemnástej hodiny. Až keď čas značne pokročil, postupujúce šero nás presvedčilo, že by sme už mali pomaly končiť. Dnes sme fotili a filmovali v niektorých častiach tejto rezervácie, samozrejme, že sme neboli celý deň na tom istom mieste, postupne sme sa presúvali z miesta na miesto, pričom sme sa snažili vždy nájsť takú polohu, odkiaľ by bolo vidieť čo najväčšiu časť veľkej osady, ulice a uličky, ktoré ju lemujú. Dnes sme sa nezameriavali na samotných obyvateľov rezervácie, šlo nám hlavne o prostredie, v ktorom žijú, pracujú a pohybujú sa. Títo Indiáni, potomkovia veľkých náčelníkov a slávnych bojovníkov, ktorí sa v dávnej minulosti vyznačovali odvahou, statočnosťou, fyzickou silou, múdrosťou a zručnosťou, tak pri love ako aj pri výrobe rôznych bojových nástrojov, lukov a šípov, tomahavkov, dnes žijú pokojným životom. Podobajú sa orlovi, ktorého chytily, a z voľnej prírody, ktorá bola jeho domovom, ho zavreli do kletky, kde obmedzujú každý jeho pohyb a kde sa už necíti ani

voľný, ani slobodný, a kde nie je ani pánom svojej zeme. Stal sa vyhnancom, cudzincom vo vlastnej krajine, ktorá mu patrila, v ktorej žil, lovil bizóny a cválal na mustangoch po prérii...

Poskladali sme prístroje, uložili ich do obalov, a šli sme si odpočinúť. Celý deň sme sa pohybovali v prašnom prostredí, a tak, prvé, po čom sme teraz túžili, bola poriadna sprcha. Našťastie, náš priateľ, Apač Enčar Ko, mal v dome dve kúpeľne. Jedna bola dolu, na prízemí, ktorú mal pre seba a svoju rodinu, a druhá na poschodí, ktorá slúžila pre návštevy a hostí v jeho dome. Samozrejme, použili sme tú „našu“, na poschodí. Svieži po dobrej sprche sme si posadali na terasu a zhodnotili sme dnešnú pracovnú činnosť, všetci štyria sme boli nadmieru spokojní. Potom sme sa pustili do rozhovoru. Od pracovných tém sme postupne prešli do súkromných, spomínali sme na minulé i nedávne úspechy či neúspechy pri práci. Niektoré príbehy boli dokonca vtipné, tak sme sa na nich dobre pobavili. Enčar Ko bol teraz so svojou rodinou dolu, nechceli sme ich vyrušovať, aj oni majú právo na súkromie. My sme tu teraz rozoberali rôzne témy, ktoré by asi našich hostiteľov príliš veľmi nezaujímali, zbytočne by sme ich nimi zaťažovali. Okrem toho, mnohým výrazom by nerozumeli, a tak by sme strápnili nielen seba, ale aj ich, a to sme nemali v úmysle. Po skončení našich debát sme si dali ľahšiu večeru, ktorá pozostávala z chleba, údeného syra a údenej ryby. Nebola to síce najideálnejšia kombinácia, našťastie, neboli sme takí nároční, postačilo nám to ako večera. Asi o pol hodinu prišiel za mnou najmladší zo synov nášho hostiteľa, Miguel, podal mi do ruky akúsi hračku, a požiadal ma, aby som mu ju pomohol opraviť. Bolo to staršie kovové autíčko, ktorému vypadli zadné kolieska. Vybral som z tašky tenký šraubovák, kliešte, kombinačky, a horko-ťažko sa mi to podarilo opraviť. Musím sa priznať, že v opravovaní detských hračiek nepatrím medzi najzručnejších, preto som si dal v duchu predsavzatie, že pri najbližšej príležitosti mu kúpim nové autíčko. Ba nie jedno, ale rovno dve, jedno dám Miguelovi, a to druhé prinesiem svojmu synovi ako suvenírom zo Severnej Ameriky. Miguel sa mi poďakoval za láskavú službu, ktorú som mu preukázal, a ja som bol v tej chvíli taký šťastný a nadšený, že sa mi podarilo aspoň takýmto spôsobom potešiť to roztomilé malé chlapča. Po chvíli prišiel za mnou jeho otec, Enčar Ko, podal mi ruku a úprimne sa mi poďakoval. Ja som mu povedal asi toľko, že je to maličkosť, a som rád, že chlapec bol s mojou prácou spokojný, a keď bude treba, rád aj nabudúce pre neho niečo urobím. Ďalej sa náš rozhovor uberal v duchu rodiny a rodičovských povinností. Zrazu mi napadlo, že by som si mohol niečo zistiť. Preto som sa priamo spýtal nášho indiánskeho hostiteľa: „Enčar Ko, videl som tu, v San Carlos, kostol, predpokladám, že je rímskokatolícky. Som kresťan-katolík. Snažím sa spolu s mojou rodinou pravidelne každú nedeľu a v prikázaný sviatok chodiť na sväté omše. Rád by som aj tu chodil do kostola kedykoľvek to bude možné. Povedz mi, kedy tu bývajú sväté omše?“ Odvetil mi:

„Enčar Ko je rád, že jeho biely brat je kresťan-katolík. Naša rodina už mnoho generácií vyznáva vieru v Ježiša Krista, ktorý je Boží Syn, Spasiteľ sveta, prisľúbený Mesiáš. Aj my chodievame pravidelne do kostola...Omše sú tu každú nedeľu a v prikázané sviatky...A čo ostatní tvoji priatelia? Sú tiež veriaci, kresťania? Chodia aj oni do kostola na bohoslužby?“

„Áno, aj oni sú veriaci ľudia. Všetci štyria, tak ako sme tu, patríme do rímskokatolíckej cirkvi. Aj oni navštevujú katolícke kostoly, kde sa zúčastňujú na slávení bohoslužieb.“

Tento môj rozhovor s Indiánom sa konal len medzi nami, ostatní moji kolegovia nepočuli, o čom sme sa zhovárali. Preto som ich spýtal: „Informoval som sa u nášho priateľa Enčara Koa, oznámil mi, že tu v osade majú rímskokatolícky kostol. Ak by mal niekto záujem, v nedeľu by sme mohli ísť spoločne na svätú omšu. Čo poviete? Súhlasíte s mojím návrhom? Alebo máte na nedeľu iný program?“ Lekár Pavel Strnad odpovedal za seba aj za ostatných:

„Samozrejme, pôjdeme spoločne na svätú omšu. Ja som tiež veriaci, kresťan-katolík. To by bol hriech neísť v nedeľu do kostola. Vari sme pohania, ateisti? My tiež veríme v Boha.“

Tieto slová, ktoré vyriekol Pavel Strnad v mene ostatných kolegov, upokojili mňa i Enčara Koa, ktorý nato dodal: „Prevažná väčšina obyvateľov rezervácie sú tiež kresťania-katolíci. Naši predkovia nikdy neboli ateisti, ba medzi Indiánmi sa nikdy nevyskytol prípad, že by bol niekto neveriaci. Je pravda, že naši červení predkovia v minulosti vyznávali vieru vo Veľkého Manitoua, ktorý býval vo večných loviskách, ich viera nebola správna, ale verili v Božiu moc, silu a v spravodlivosť.“ Enčar Ko ešte dlho rozprával o Bohu, o viere a o nebi. Jeho slová boli také presvedčivé a úprimné, že by zahanbili hociktorého belocha v Európe. Keby stál v tejto chvíli pri ňom ateista, veruže by si dobre rozmyslel, či mu má oponovať a púšťať sa s ním do diskusie. Neskôr som mal viackrát možnosť dozvedieť sa od mojich kolegov, že nielen ja, Enčar Ko s rodinou, ale aj oni traja sú veriaci ľudia. Už ako malé deti sme boli vychovávaní vo viere a toto naše presvedčenie vekom nielenže nezaniklo, ale sa upevnilo. A tak, otázku náboženstva a vierovyznania sme mali teda úspešne za sebou. Prezradil som všetkým, že ako chlapec som kedysi v kostole ministroval, a príležitostne i neskôr, už ako dospelý, ale to už ozaj výnimočne. Bol som zvedavý, aký kostol majú tu, v San Carlos. Dohodli sme sa medzi sebou, že nafotíme a nafilmujeme aj náboženský život Indiánov v rezervácii. Prečo nie, veď aj to je súčasťou ich každodenného života, ich kultúry, prejavu, a našich čitateľov i televíznych divákov to určite bude tiež zaujímať. Musíme si však vybaviť povolenie od kňazov, či nám dovoľia filmovať a fotografovať v ich kostole, ale ja osobne si myslím, že by to nemal byť problém. Enčar Ko sa pozná so správcom kostola a vybaví nám toto povolenie, sám sa nám ponúkol, že sa podujme na túto úlohu. Dnes je piatok, čiže do nedele zostávajú dva dni. Až teraz začínam chápať, ako dobre sme urobili, že sme sa ubytovali u Apača, ktorý je skutočne

priateľským a ochotným hosťom a spoločníkom. V duchu som si zaumienil, že presvedčím svojich kolegov, aby sme mu za jeho služby ešte štedrejšie zaplatili, no musíme to urobiť nenápadne, aby sa azda neurazil. Indiáni sú milí, pohostinní ľudia, ale beda, ak by ste ich urazili, ľahko by sa ich priateľstvo zmenilo na nepriateľstvo. Som pevne presvedčený, že náš vzťah k Enčarovi Koovi je na vynikajúcej úrovni, a taký aj musí naďalej zostať. Viem, že nášmu hosťovi, za služby, ktoré nám poskytuje, budeme slušne platiť, ale sme si vedomí aj toho, že všetko, čo pre nás robí, nerobí len pre peniaze. Sú veci, ktoré sa nedajú ani kúpiť, ani zaplatiť. Keď sme prišli sem, do San Carlos, trochu som mal obavy, ako nás tu prijmú, či sa stretne s ochotou, ale už po týchto prvých dňoch a po skúsenostiach, ktoré tu získavame, vidíme a spoznávame priateľstvo, úprimnosť a ochotu zo strany našich hosťov. Nielen ja, ale i moji kolegovia sú spokojní s podmienkami, ktoré tu máme. Myslím, že lepšie to tu ani nemôže byť. Rodina, v ktorej bývame, je pohostinná, také si skutočne človek musí vážiť. Nie všetky rodiny a nie všetci ľudia by sa k nám tak ochotne a srdečne správali. To isté si myslel aj Peter Tichý, ktorý sa obrátil ku mne a povedal: „Jozef, som naozaj rád, že sa nám tu dostalo vrúcneho a srdečného privítania. Priznám sa, že som mal vážne obavy, ako nás títo Indiáni prijmú. Som však maximálne spokojný. Podľa môjho názoru, lepšie to už ani nemôže byť. Skutočne, som veľmi spokojný.“ Jan Přibil vyhlásil: „Páni, skutočne, nič lepšieho si ani nemôžeme želať. Títo ľudia sa k nám chovajú tak, akoby nás už poznali celé dlhé roky. Enčar Ko sa nám snaží vo všetkom vychádzať v ústrety. Veľmi sa mi tu páči a dobre sa tu cítim.“

„Zajtra ráno by sme mali zabehnúť do obchodu nakúpiť si nové zásoby potravín, lebo staré sa nám míňajú. Samozrejme, na nič nesmieme zabudnúť, nakúpime si toľko tovaru, aby sme vydržali aspoň dva, tri, prípadne i štyri dni. Pravidelne si budeme musieť dopĺňať zásoby.“

„Presne tak, Peter, urobíme si poriadny nákup, nech nám to vydrží aspoň niekoľko dní.“

Večer pred spaním sme sa ešte rozlúčili s Enčarom Koom a jeho rodinou a odobrali sme sa na poschodie, do našej izby. Tu sme sa uložili na nočný odpočinok, avšak nikomu sa ešte nechcelo spať. Preto sme len tak mlčky ležali každý vo svojej posteli. V tejto chvíli nikomu nebolo príliš do reči, možno preto, lebo každý z nás myslel na svoj domov, na svoju manželku, na deti, ktoré možno práve v tejto chvíli, tam v diaľke, myslia na nás...slobodný Peter asi na svojich rodičov. Prvý zaspal Pavel Strnad. Dá sa to pochopiť, je z nás najstarší, o tri roky oslávi šesťdesiatku. Keď budem mať toľko rokov čo on, pravda, ak sa toho dožijem, tiež budem tak rýchlo unavený. Už čoskoro bolo počuť tiché chrápanie, ku ktorému sa zakrátko pridalo ďalšie. To bol náš vedúci, Jan Přibil. Pomaly sa mi zatvárajú oči, cítim, ako mi oťažieva myseľ, vedomie sa postupne stráca v temnote, nastupuje podvedomie...zaspávam. Ešte pár sekúnd trvá toto tajomné uberanie sa do prázdnoty, a potom, zrazu - nič. Dobrú noc...

3. Prvá sobota v rezervácii.

Sobota, 26. júna 2004...Zobudili sme sa do daždivého rána. Pravdepodobne pršalo už počas noci, kým sme my pokojne spali po namáhavom pracovnom dni. Škoda, na dnešný deň sme mali naplánované určité veci, no teraz z toho pravdepodobne asi už nič nebude. Musíme počkať, kým prestane pršať. Preto som sa spýtal nášho apačského priateľa: „Enčar Ko, čo myslíš, ako dlho bude trvať tento lejak? Bude pršať len pár minút, alebo niekoľko hodín?“ Apač mi odvetil: „Dažde tohto druhu bývajú obyčajne krátke. V tomto kraji sú v letných mesiacoch pomerne zriedkavé, neprší tu často. Myslím, že ani tento dážď nebude trvať dlho.“ Táto jeho odpoveď ma dostatočne upokojila. Počkali sme si ešte necelú hodinu, ktorú sme strávili tak, že sme si posedeli s apačským manželským párom pri dobrej, čerstvej voňavej káve. Dobré nám padol takýto relax. Káva nám všetkým výborne chutila. Našťastie som si zobral z domova do zásoby niekoľko štvrtkilových balíčkov, a tak som tri balíky mojej kávy daroval Enčarovi Koovi a jeho manželke, ktorí sa tomu nesmierne potešili. Niežeby nemali tu, v rezervácii, kávu, tej sme si mohli v obchode kúpiť koľko sme chceli, ale takúto európsku už dávno nepili. Preto ich veľmi potešilo, keď si mohli ako suvenírom, od nás Slovanov, zobrať našu kávu, balenú na Slovensku. Poďakovali sa mi a potom Enčar Ko riekol: „Zdá sa, že vonku už prestalo pršať. Moji bieli bratia dnes zrejme veľa toho nenafotia, ani nenafilujú. Enčar Ko má pre vás malé prekvapenie. Poďte so mnou, niečo vám ukážem. Vlastne, môžete si to nafotiť i nafilmovať. Keď sa nedá pracovať vonku, tak sa dá urobiť niečo vo vnútri.“ Toto dopovedal a vyšiel von, samozrejme, my hneď za ním. Prešli sme cez dve ulice, čo bolo asi dvestopäťdesiat metrov od jeho domu, a pred sebou sme uvideli akúsi prízemnú budovu. Mohla mať rozmery asi dvadsať krát pätnásť metrov. Enčar Ko si vybral z vrečka kľúče, odomkol hlavné dvere, a my sme sa spolu s ním ocitli vo veľkej priestranej miestnosti. Bola to dielňa, v ktorej domorodí obyvatelia rezervácie príležitostne pracovali. Od Enčara Koa sme sa dozvedeli, že tu vyrábajú rôzne suveníry, ktoré kedysi boli každodennou nutnou výbavou Indiánov, no dnes slúžia už len pre potešenie očí. Apači, ktorí tu žijú a pracujú, vyrábajú v tejto dielni pravé indiánske mokasíny, kožené legíny (jazdecké nohavice), opasky, čelenky z pravých vtáčích pier, kalumety (indiánske fajky), tomahawky (sekery), medicíny (nie lieky, ale predmety, ktoré muži nosia uviazané na šnúrke okolo krku), jazdecké sedlá, a mnohé iné predmety, ktoré boli v minulosti súčasťou ich života. Videli sme tu rôzne stroje, prístroje, brúsky, všelijaké druhy náradia a náčinia, ktoré boli potrebné na výrobu týchto predmetov. Aj Enčar Ko sem chodí často pracovať, ale väčšinou sa tu robí v zimných mesiacoch. Začína sa niekedy na jeseň, koncom septembra, alebo začiatkom októbra, a končí sa koncom apríla.

Začiatkom mája prídu do rezervácie obchodníci, ktorí vykupujú tovar od Indiánov a potom ho predávajú vo veľkých mestách, samozrejme, za oveľa vyššiu cenu, turistom. O predmety indiánskej kultúry je v Severnej Amerike pomerne dosť veľký záujem, najmä európski turisti vyhľadávajú tento vzácny druh tovaru. Nejednen Európan sa potom doma pýši pravou indiánskou fajkou zvanou kalumet, opaskom, čelenkou vyrobenej z kože štrkáča, sekerou - tomahawkom, či mokasínami, v ktorých sa ľahko chodí nielen po rovnej ploche, ale hlavne v tvrdom horskom teréne. Po prvýkrát v živote som mal možnosť uvidieť dielňu, ktorá je jednou z tých mnohých, kde sa tieto cenné veci vyrábajú. V duchu som nesmierne ďakoval Pánu Bohu, že mi doprial toto všetko vidieť na vlastné oči. Bol to nielen pre mňa, ale aj pre mojich priateľov skutočne hlboký zážitok. Slová obdivu a pochvaly sme adresovali smerom k Apačom. Nešetrili sme úžasom, prekvapením, ktoré v nás vyvolávali tieto predmety. Apač bol v tejto chvíli hrdý, že nám to mohol poukazovať, veď nechválil len seba, ale aj svojich červených bratov. Peter Tichý vytiahol kameru, ktorú si zobral so sebou, aj Pavel Strnad urobil celé desiatky fotografických snímok. Fotil všetko čo videl, stroje, prístroje, náradie a náčinie, ako i výsledky, teda samotné výrobky, ktoré vychádzali z tejto dielne. Samozrejme, Indiáni počas jesenných a zimných mesiacov vyrobili veľké množstvo tovaru. Podstatnú časť týchto predmetov predali na začiatku mája, no niečo si nechali pre turistov, ktorí sem prídu v letných mesiacoch, a budú si chcieť niečo kúpiť priamo v srdci rezervácie od samotných Apačov, prípadne sa s nimi budú chcieť ešte aj odfotiť. My sme poprosili Enčara Koa, či by nám mohol niečo predať, časť z toho sa nám už tu môže zísť, ostatné predmety si vezmeme domov ako suveníry pre seba a pre príbuzných či známych. Vybrali sme si každý niekoľko vecí, Apač nám vyrátal cenu, ktorú sme mu hneď aj zaplatili. Nechcel na nás zbohatnúť, predal nám to pomerne dosť lacno. Dobrý obchod a spokojnosť bola na oboch stranách.

Enčar Ko zamkol budovu, v ktorej bola táto dielňa spolu so skladoom, a vrátili sme sa do jeho domu. Potom sme šli do obchodu doplniť si zásoby potravín, tak, ako sme to včera večer plánovali. Čerstvý chlieb, rozvoniavajúce pečivo, konzervy, paštéty, údené mäso, syry, zopár fliaš piva, vína a pálenky, ktorá sa tu, v rezervácii, predávala tak pre domácich, ako aj pre turistov. Predvčerom mal Jan Příbil meniny, preto sme kúpili liter drahého značkového vína, aby sme to s ním mohli pri najbližšej príležitosti osláviť. O tri dni bude sviatok Petra a Pavla, tak sme sa rozhodli, že to oslávim všetko naraz. Sviatok mena Jozef bol v marci, pred tromi mesiacmi, takže moje meniny už mám dávno za sebou. S veľkým nákupom sme sa vrátili do domu nášho „červeného brata“ Enčara Koa a uložili sme všetok tovar do našej miestnosti. Samozrejme, časť potravín sme museli uschovať do chladničky, aby sa na teple nepokazili, ostatný nákup sme nechali voľne položený v dvoch zvyšných skriniach, v našej „špajzi“.

Pozrel som sa na hodinky, bolo presne pol desiatej. Do obeda nám zostávalo ešte dva a pol hodiny. Apač prišiel za nami hore, na poschodie, a priamo sa nás spýtal: „Kto má záujem ísť na prechádzku? Nie pešo, ale na koňoch. Enčar Ko má vo svojej stajni niekoľko vynikajúcich žrebčov. Rád vám ich ukáže. Kto chce, môže si na nich zajazdiť.“ Bola to výborná príležitosť, ktorú som nechcel prepásť. Aj keď som už niekoľko rokov nesedel na koni, v minulosti som viackrát navštívil jazdecký klub, ktorý je v našom krajskom meste, kde som si niekoľkokrát vyskúšal svoje jazdecké schopnosti. Neboli síce mimoriadne veľkolepé, ale dokázal som sa dlhšiu dobu udržať v sedle. Zatiaľ sa nikto z mojich druhov neprihlásil, preto som odpovedal nášmu hostiteľovi: „Ak môj apačský brat Enčar Ko bude súhlasiť, veľmi rád s ním pôjdem. Je síce pravda, že som už niekoľko rokov nesedel v sedle, no základy jazdeckého umenia mám v sebe, a dúfam, že som ešte úplne nevyšiel z cviku. Kedy budeme môcť vyraziť?“

Enčar Ko sa očividne potešil mojím slovám, preto mi priateľsky odpovedal: „Môžeme vyraziť aj hneď teraz...Do obeda sme naspäť. Idem do stajne pripraviť dva najlepšie mustangy.“

Apač odišiel dolu, vzápätí som ho nasledoval. Šiel za dom, kde bola priestranná stajňa pre kone. Osedlal dva vraníky. Keď uvideli svojho pána, boli pokojné, no len čo som ja vošiel do stajne, zneistili. Apač sa usmial a pokojne mi povedal: „Vidia ťa po prvýkrát, preto sú také nepokojné. O chvíľu si na teba zvyknú a budú sa ku tebe správať ako k Enčarovi Koovi.“ Po týchto slovách im Apač povedal niečo vo svojom rodnom jazyku, ktorému som nerozumel, zrejme to boli výrazy pre upokojenie. Hneď nato zostali ticho stáť a už nejavili známky stresu. Chytil jedného koňa za uzdu a dal mi pokyn, aby som naň vysadol, načo som sa ihneď vyhupol do sedla. Bol som z toho sám veľmi prekvapený, lebo som očakával, že po takom dlhom čase, čo som už nesedel v sedle, sa budem správať neohrabane. Okrem toho ma prekvapila aj skutočnosť, že kôň, na ktorého som pred chvíľou vysadol, sa správal úplne pokojne, akoby ma už odjakživa poznal. Apač si všimol moje prekvapenie a ani nečakal na moju otázku, hneď mi podal vysvetlenie: „Kone Apačov nie sú také krotké, ako sa na prvý pohľad zdá. Nedovolili by neznámemu človeku na ne vysadnúť, ale poslúchajú svojich pánov. Slová, ktoré som mu povedal po apačsky, sú pre neho najvyšším príkazom, zákonom.“

O chvíľu sme sa ocitli na otvorenom priestranstve za osadou. Sedel som na skvelom vraníkovi. Apač bol hrdý, že mi mohol poskytnúť vynikajúceho mustanga, a ja som ich nechcel sklamať, teda, ani Apača, ani koňa. Najprv sme šli pomaly, pozvoľna, potom prešli vraníky do rýchlejšieho klusu. Pevnejšie som sa chytil uzdy, kolenami som trochu pritlačil boky koňa, ktorý vzápätí ešte viac pridol do cvalu. Enčar Ko videl, že si už začínam zvykať, a hneď nato pridol do kroku aj jeho kôň. Čoskoro sme uháňali po rovnom teréne a naša jazda chvíľami pripomínala jazdecké preteky. Ale nikto z nás nemal v úmysle súťažiť, kto je lepší.